

Pili Cugat és Blanca, la jueva de Tortosa

“La jueva de Tortosa’ es fa des de la ment i des del cor”

Abans de convertir-te en Blanca ja havies sigut guia?

Sí. He estat treballant com a guia turística des que vaig acabar els estudis, a Tortosa, als espais de la Batalla de l'Ebre, a Horta de Sant Joan, a Flix... Durant molts anys he sigut tècnica a l'oficina de turisme de Tortosa. Vaig estar potenciant les visites guiades: la Tortosa jueva, la Tortosa àrab, la cristiana i la del modernisme. I fent la visita jueva se'm va gestar una gran sensibilitat entorn al poble jueu tortosí.

Llavors va nèixer la jueva de Tortosa.

Volia oferir un producte vivencial, que la gent es puga submergir a la realitat del territori d'una manera diferent, a través d'una experiència, per crear un record en el visitant. El personatge de la jueva es va començar a teixir amb les ganes de donar a conèixer el tarannà i la manera de viure de la comunitat jueva a Tortosa, on va haver una de les aljames més importants de la Corona d'Aragó, i de la necessitat de contribuir a dignificar el nostre barri jueu, que és molt especial.

I tenim el component del cant.

Sí, és el motor de la ruta. El personatge està molt lligat a la passió per la música i pels cants sefardites, que són els cants que els jueus cantaven quan vivien a la Península. També estic reintroduint cants de nocces dels jueus catalans, de la musicòloga Rosa Saragossa. La major part de les cançons s'ha conservat en ladino, el castellà sefardí, i intento convertir els cants en català per ser conscients que els jueus a Tortosa cantaven en català. De fet, segurament, Blanca parlaria en tortosí [riu].

Quina és l'època vital de Blanca?

Més o menys, va nèixer cap al 1470 i va viure els últims anys abans de l'expulsió de Tortosa. Ella viu la sensació que l'arranquen de la seua terra. És aquesta la base de la seua representació. Els recorreguts de les visites són, alhora, els recorreguts al llarg de la seua vida. Ella va expressant dades històriques mentre recorda la seua infantesa i juven-

tut i parla i canta del dia a dia de la vida quotidiana jueva. Malgrat les circumstàncies de l'expulsió, demostra la gran capacitat que té de ser feliç.

T'atreviries a definir una mica Blanca?

És una dona jueva i tortosina, així que només amb això ja té molta força. És valenta i se sent molt arrelada a la seua terra i a les seues tradicions. Estem parlant dels pitjors temps per a la comunitat jueva al territori i ella sempre remarca que se sent feliç perquè té la seua família.

Éts gairebé una actriu. Què hi ha de Blanca en Pili? O a l'inrevés.

Molts aspectes de Pili flueixen quan està Blanca que no ho farien d'una altra forma. El personatge, l'he creat jo, segons el que hi ha dins meu, està clar. I em resulta molt fàcil ser ella perquè tenim el lligam a la terra i la passió per transmetre el que va passar històricament i per fondre'ns amb l'espai... És molt fort el que experimento amb Blanca. Hi ha una connexió i es crea una energia. El personatge va fluint segons aquesta energia.

Com?

Blanca s'expressa depenent del públic que té davant i les sensacions també depenen de l'atmosfera amb el públic. Cada visita és un món i no sorgeix mai exactament igual. De vegades, la gent m'acompanya cantant, altres fan palmes, altres només observen, altres ploren. Fa una setmana vaig fer una visita amb un grup israelià i va ser preciós poder cantar amb ells una cançó típica jueva.

Llavors canviaria molt el personatge si fos un home.

Uf, molt. I amb tot, les dones jueves tenien molts més privilegis que les dones d'altres cultures. Se les donava un gran valor. Un aspecte molt sorprenent és el ketubà, el document de compromís matrimonial, on queda escrit que l'home ha de proveir la dona de tot el que necessita i l'ha de protegir. Les dones podien anar a escola des dels 3 anys. Hi havia dones molt destacades, doctores, prestadores, que llegend...

“Cada visita és un món i no sorgeix mai exactament igual”

I com et documentes?

Tortosa forma part de la Xarxa de Jueries de l'Estat espanyol i vaig començar amb llibres del departament del Cultura de l'Ajuntament de Tortosa. Núria Segarra també em va orientar molt, sobretot amb literatura lligada a la vida quotidiana de les dones. Blanca és un personatge que va madurant amb el temps i si vull que cada vegada siga més real no puc deixar de documentar-me. És continuu.

I amb els cants?

Els jueus mantenen les tradicions i la prova viva són els cants. Els cants estan vius. Hi ha molta gent que canta música sefardita avui en dia.

Però ja t'agradava cantar o ho has descobert ara?

Feia classes de cant amb l'Artur Gaya com a afició i vaig descobrir en el cant una passió. Jo canviava quan cantava... Quan feia les visites d'abans de la jueva, em sorprenia a mi mateixa cantant alguna cosa de les nostres terres com a acomiadament. Igual que després els visitants feien un tast de pastisset, podien fer un tastet de jotes...

Així, és clau diferenciar-se en els guiatges?

Per suposat. Crec que cal apostar per les visites de qualitat, que es facen de forma molt conscient i amb persones preparades. La jueva de Tortosa es fa des de la ment i des del cor, i crec que això és el que la fa diferent.

Amb la Festa del Renaixement estrenes activitat.

És *El secret de la torreta*. La faig tot el cap de setmana a les 22 h i a les 23 h, i convé trucar per telèfon per reservar (a les tardes també faig la del call). Arranca als jardins del Príncep, on Blanca se

Pili Cugat (Tortosa, 1970) és diplomada en empreses i activitats turístiques i guia oficial de turisme de la Generalitat de Catalunya. Des de fa un any i mig es posa a la pell de Blanca, ‘la Jueva de Tortosa’, oferint una visita guiada teatralitzada amb cants pel call jueu. Durant aquesta Festa del Renaixement estrena visita: ‘El secret de la torreta’. Podeu consultar el seu calendari i les altres activitats que ofereix al web lajuevadetortosa.es.

submergeix a un espai idil·lic i molt lligat a la història de la comunitat. Serà un altre capítol de la vida de Blanca; aquesta vegada, relacionat amb la tradició jueva del casament.

Una ruta més romàntica.

Exacte. I als jardins hi ha el secret: el brollador de l'Esperança. L'aigua viva està molt vinculada a les jueves, al moment de purificar-se abans de casar-se, i ella ho anirà recordant amb les cançons. La ruta acaba a la torreta de Remolins, que és la gran observadora del call jueu.

Quins altres capítols de la vida de la Blanca podem conèixer?

Des de principis d'aquest any, la jueva s'ha expandit a Falset i a Tarragona, on està tenint una acollida excel·lent. Llavors he intentat crear una història. A Falset, per exemple, Blanca va a un casament. Vam trobar un lligam documental: un home de l'època de Tortosa es va casar amb una jueva de Falset. Ens documentem en tot, però sempre hi ha detalls que s'han de vestir. A Tarragona Blanca va per acomiadar-se d'uns amics, donat que a la ciutat ja hi havia molta activitat comercial.

I a banda de la jueva?

Oferixo també *La dama del castell*, que podria ser la bibliotecària del castell, simbòlicament. El castell de la Suda, el tenim molt vinculat als àrabs, però fins i tot els ibers hi van estar i el fil conductor arranca amb ells, i recordant molt també la conquesta cristiana. L'època dels templers té molta força, així com Ramon Berenguer IV, marquès de Tortosa, i la llegenda de l'orde de l'Atxa, un orgull per a la dona tortosina. A banda, cada disabte faig *Coneix Tortosa*, on queda reflectida la convivència de les tres cultures, tant diferents, i canto cants de bressol per demostrar que, de portes endins i amb la família, les tres cultures, en el fons, tenien els mateixos sentiments. A Barcelona també ofereixo una actuació en una llibreria del call jueu.

A nivell turístic, li queda molt per fer a Tortosa?

Tortosa ha guanyat moltíssim en els últims anys, però sí que és cert que queda un llarg camí. Crec que s'ha de mirar més l'urbanisme de la ciutat i promoure més els grans actius que tenim. Cal que els ciutadans siguem conscients que és una ciutat única, amb més de 2.000 anys d'història. Sovint, els visitants em diuen que s'han sorprès molt. ■